

Uvodnik – stoletnica maloazijske katastrofe

Pričujoča številka je nastala ob obletnici dogodkov, ki so globoko zaznamovali moderno grško zgodovino in kulturo, to je stoti obletnici maloazijske katastrofe. Poimenovanje Grki danes uporabljajo za niz dogodkov, vključno z grško-turško vojno po koncu prve svetovne vojne, ki je sledila poskusu grške vojske, da bi dokončno uresničila »veliko idejo«; ali sanje Grkov, ki so obvladovale njihovo politično življenje tako rekoč od nastanka moderne grške države na začetku 19. st., da bi se namreč pod okriljem moderne grške države združila vsa ozemlja, ki so jih od antike dalje naseljevali Grki. To pa je vključevalo tudi obsežna področja Male Azije. Kljub prvotnim grškim uspehom je poskus naletel na nesrečen konec, strahovit poraz, ki so ga grški vojski zadali Turki, ena od posledic pa je bila tako imenovana izmenjava prebivalstva. V skladu z Lozansko pogodbo iz leta 1923 so namreč pravoslavno prebivalstvo iz Male Azije preselili v matično domovino (Grčijo), muslimanske prebivalce iz Grčije pa v Turčijo. Pričujoča številka torej sovпада s stoto obletnico tega sporazuma.

Omenjeni dogodki so pomembno vplivali na moderno grško družbo in kulturo v različnih smislih. Temu je posvečena večji del pričujoče številke, ki prinaša uvodno študijo Lare Unuk, posvečeno obravnavi maloazijske katastrofe v moderni grški književnosti ter popularni in ljudski kulturi. Sledi sklop prevodov iz teh literarnih del, pri nastanku katerih sta poleg avtorice pregledne razprave sodelovali tudi podiplomski študentki Oddelka za klasično filologijo FF UL Sara Križaj in Eva Avguštin.

Manj znano je, da je maloazijska katastrofa globoko posegla tudi v grški jezik. Medtem ko imamo danes navado nekoliko poenostavljeno o grščini razmišljati kot o jeziku, ki se od antike dalje kontinuirano govori na jugu Balkanskega polotoka, je bilo še pred nekoliko več kot stotimi leti jezikovno stanje precej drugačno in bolj zapleteno. Grščina ali bolje, vrsta njenih narečij, ki bi se v nekaterih primerih verjetno lahko imenovali tudi »helenski jeziki«, se je še vedno govorila tudi v Mali Aziji, pravzaprav središču grškega sveta skozi celotno Bizantinsko obdobje. Selitev prebivalstva je to podobo močno spremenila, saj se je množica grško govorečih prebivalcev iz Male Azije preselila v celinsko Grčijo in s sabo

prinesla tudi govorico, ki je bila v nekaterih primerih domačinom na celini komajda razumljiva ali celo nerazumljiva. To še zlasti velja za kapadoško grščino, jezik iz osrčja Male Azije, ki se je dolga stoletja razvijal v tesnih stikih s turščino. A ker so njeni govorniki ohranili krščansko vero, so se bili v skladu z Lozansko pogodbo primorani odseliti. Prav zaradi svoje nenavadnosti in drugačnosti je kapadoška grščina v novi domovini ostajala omejena na zasebno življenje in šele pred dobrimi dvajsetimi leti je prišlo do zanimivega in presenetljivega odkritja, da se namreč jezik, ki je bil že obveljal za izumrlega, še vedno govori v nekaterih vaseh (zlasti na severu Grčije), kamor so naselili prišleke iz Kapadokije. Zasluga za to odkritje gre profesorju na Univerzi v Gentu Marku Janseju, katerega prispevek, posvečen odkritju kapadoščine, so bralci Kerie lahko prebrali v številki »Kapadoška grščina: socialno-kulturna in jezikovna zgodovina« (Keria 22, št. 1, 2020).

Pričujoča številka Keria prinaša prispevek druge pomembne moderne raziskovalke maloazijske grčine, Ioanne Sitaridou z Univerze v Cambridgeu. V zadnjih petnajstih letih je nadaljevala z raziskavami, ki imajo sicer vrsto predhodnikov. Mednje sodita Richards Dawkins, čigar terensko delo je prev več kot stotimi leti prekinil začetek prve svetovne vojne, ter pred nedavnim umrla Peter Mackridge (1946–1922).

Razprava Ioanne Sitaridou obravnava romejščino oz. grščino, ki se je v nasprotju s kapadoščino ohranila na področju Male Azije. Ker so njeni govorniki muslimanske vere, so smeli tudi po koncu grško-turške vojne v svoji domovini ostati in posledično se romejščina še vedno ohranja v nekaj vaseh na južnih obalah Črnega morja. Slednje sicer niso edina enklava grško govorečega prebivalstva na področju Male Azije. Grčina se dandanes govori tudi v (manjši) skupnosti v Konstantinoplu, ki je bil iz selitve izvzet, ter v Smirni (oziroma Izmirju), kjer so smeli ostati govorniki grščine, ki niso bili pravoslavne vere. V kozmopolitskem mestu, kakršna je bila Smirna pred maloazijsko katastrofo – o čemer se lahko prepričamo tudi v vrsti literarnih del, ki tematizirajo maloazijsko katastrofo –, so namreč grško govorili tudi nekateri priseljenci protestantske in katoliške veroizpovedi. Natančneje povedano, govorili so in še vedno govorijo narečje, ki se zaradi geografske bližine ne razlikuje bistveno od novogrških narečij na bližnjih Egejskih otokih (npr. na Lezbosu in Samosu). Z jezikoslovnega vidika posebej zanimiva pa je prav romejščina, saj se je skozi vso zgodovino govorila v precejšnji izolaciji in je zato ohranila tudi nekaj arhaičnih značilnosti. V tem smislu se razlikuje tudi od prej omenjene kapadoščine. Ta se je namreč razvijala v močnem in dolgotrajnem stiku s turščino, ki je pustil globoke sledove na tako rekoč vseh jezikovnih ravneh. Brez dvoma pa sta prav romejščina in kapadoščina najbolj zanimivi ostanek maloazijske grščine in sta zato v zadnjih letih deležni prav posebne pozornosti jezikoslovcev. Odras slednjega je torej prva razprava pričujoče številke.